

Н. Коляденко акцентує увагу на психологічній основі синестезії (термін дословно перекладається як сочувствие, поєднання декількох почуттів), яка є взаємодією окремих модальностей сприйняття (візуальної, слухової, кінестетичної), що дає не мономодальні, а цілісні уявлення образу світу [3, с. 4].

Що стосується музичного мистецтва, то термін «*полімодальність*» означає *поліладовість*. Відомо, що його вперше використав О. Мессієн в 1944 р. і позначив вид поліладовості, при якому одночасно поєднуються лади обмеженої транспозиції [6]. Однак в музичній педагогіці поняття «полімодальність» використовується в його психологічному аспекті (О. Камьніна, Л. Масол, Н. Морозова, Чжан Яньфен).

Таким чином, стосовно формування артикуляційних умінь полімодальна методологія дозволяє комплексно підійти до побудови методики, а саме, з урахуванням поєднання ряду модальностей використовувати полімодальний підхід. Він дозволяє підійти до формування артикуляційних умінь з опорою на такі модальності, як зорові, слухові, тактильні, образні, мислительно-аналітичні.

Важливою також є зв'язок між відчуттями артикуляційних засобів виразності з життєвими реаліями, враженнями та уявленнями, які наповнюють змістом художню тканину твору в його індивідуальному, особистому варіанті, що і відображається в неповторності художньої інтерпретації виконання одного і того ж твору.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бандурко Т. Н. Активізація полімодальності сприйняття як фактор успішності навчання іноземній мові: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / Т. Н. Бандурко. – Іркутськ, 2001. – 21 с.
2. Галєєв Б. М. Содружство почуттів і синтез мистецтв / Б. М. Галєєв. – М.: Знання, 1982. – 64 с.
3. Коляденко Н. П. Синестезія мистецтва як фактор художньої інтеграції / Н. П. Коляденко // Взаємодія мистецтв: методологія, теорія, гуманітарне виховання: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 25-29 серпня 1997 р. / ред. Л. П. Кузнецова; сост. П. С. Волкова. – Астрахань, 1997. – С. 4–11.
4. Реброва О. Є. Теоретичні дослідження художньо-ментального досвіду в проекції педагогіки мистецтва: монографія / О. Є. Реброва. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – 295 с.
5. Часовитин Д. Н. Авторські артикуляційні позначення як частина текстологічних проблем в фортепіанних сонатах Бетховена / Д. Н. Часовитин // Фортепіанне мистецтво: історія і сучасність. Проблеми творчості, виконавства, педагогіки: Міжвузовський збірник наукових праць. – СПб.: Вид-во РГПУ ім. А. І. Герцена, 2004. – С. 56–66.
6. Messiaen O. Technique de mon langage musical / Olivier Messiaen . – Paris: Alphonse Leduc: éditions musicales 1944. – 74 p.

УДК 378.011.3 – 057.175.78

Н. М. ПОПОВИЧ

КОМПЕТЕНТНІСНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО ДОСВІДУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Обґрунтовано компетентнісні засади формування професійно-особистісного досвіду майбутнього вчителя музики. Проаналізовано сучасні тенденції розвитку педагогічної освіти в Україні у контексті євроінтеграційних процесів. Компетентнісний та особистісний підходи в рамках висвітлення концептуальних положень скеровано на дослідження факторів, умов, критеріїв якості формування професійно-особистісного досвіду майбутніх фахівців, обґрунтування чинників, що спонукають студента до самовдосконалення та неперервного професійно-особистісного зростання.

Ключові слова: професійно-особистісний досвід, компетентність, професійна підготовка, майбутній вчитель музики.

КОМПЕТЕНТНОСТНЫЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ЛИЧНОСТНОГО ОПЫТА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ МУЗЫКИ

Обоснована компетентностная основа формирования профессионально-личностного опыта будущего учителя музыки. Проанализированы современные тенденции развития педагогического образования в Украине в контексте евроинтеграционных процессов. Компетентностный и личностный подходы в рамках основных концептуальных положений ориентированы на исследование условий, критериев качества формирования профессионально-личностного опыта будущих специалистов, обоснование факторов, побуждающих студентов к непрерывному профессионально-личностному развитию.

Ключевые слова: профессионально-личностный опыт, компетентность, профессиональная подготовка, будущий учитель музыки.

N. M. POPOVYCH

THE COMPETENCE PRINCIPLES OF FORMING PROFESSIONAL EXPERIENCE OF THE FUTURE MUSIC TEACHER

In the article the competency framework formation of professional and personal experience of the future music teachers. Modern trends of development of teacher education in Ukraine, in the context of the European integration processes. Competence and personal approach, within the framework of the provisions of the basic concepts, focused on study of the conditions and criteria of quality of formation of professional and personal experience of future professionals, the rationale for the factors that motivate students to continuous professional and personal development.

Key words: professional and personal experience, competence, vocational training, future teacher of music.

Сучасні тенденції розвитку педагогічної освіти в Україні в контексті євроінтеграційних процесів зумовлюють переосмислення концептуальних і змістових засад професійної підготовки майбутнього вчителя музики.

Модернізація вітчизняної системи освіти вимагає від педагогічної теорії й освітньої практики значної уваги до вирішення завдань формування різнобічно розвинутої та громадянсько зрілої особистості, здатної до духовно-естетичного й професійного вдосконалення, підготовки фахівців, зокрема вчителів музики, професіоналізм яких відповідає потребам сучасної мистецької освіти.

Метою розвитку освітньої сфери визначено удосконалення і розвиток неперервної системи педагогічної освіти, яка на основі національних надбань та усталених світових традицій забезпечуватиме формування педагогів, здатних здійснювати професійну діяльність на демократичних й гуманістичних засадах, реалізовувати освітню політику в суспільстві, що спрямовується на розвиток та самореалізацію особистості, задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб, а також бути конкурентоспроможними на ринку праці.

Через діяльність вчителя реалізується державна політика, спрямована на зміцнення інтелектуального, мистецького та духовного потенціалу нації, розвиток вітчизняної науки та освіти, збереження і примноження національної культурної спадщини. Це вимагає особистісно орієнтованого підходу до професійної підготовки майбутнього вчителя музики, пошуку інноваційних педагогічних технологій, які максимально сприяли би формуванню соціально активної, творчої особистості, здатної до самостійної регуляції власної педагогічно-творчої діяльності.

Мета статті – здійснити обґрунтування компетентнісних засад формування професійно-особистісного досвіду майбутнього вчителя музики.

Для розвитку теорії і практики фахової підготовки майбутніх вчителів музики особливого значення набуває пошук інноваційних підходів до формування професійно-особистісного досвіду студентів. Реалізація компетентнісного підходу у неперервній педагогічній освіті дає змогу забезпечити освітні потреби особи, що включає гнучкість загальноосвітньої, загальнокультурної та наукової підготовки майбутніх вчителів музики, підвищення їхнього соціального захисту на ринку праці та інтегрування у світове освітянське й мистецьке співтовариство.

Зазначимо, що у рамках проекту «Налаштування освітніх структур в Європі», спрямованого на реалізацію цілей Болонської декларації, визначено набір компетенцій як результату першого і другого циклів навчання. За робочою класифікацією компетенції поділяються на загальні та спеціальні. До загальних компетенцій входять інструментальні, міжособистісні та системні. Вони класифіковані з точки зору значення навичок для професії і рівня їх опанування після закінчення програми.

Інструментальні компетенції включають когнітивні здатності, а також технологічні, лінгвістичні та комунікативні уміння.

Міжособистісні компетенції передбачають індивідуальні здатності, пов'язані з умінням виявляти почуття й формувати стосунки, критичним осмисленням і здатністю до самокритики, а також соціальні навички, пов'язані з процесами соціальної взаємодії і співпраці, умінням працювати у групі, брати на себе соціальні та етичні зобов'язання.

Системні компетенції – це поєднання розуміння, відношення і знання, що дозволяють сприймати співвідношення частин цілого одна з одною і оцінювати місце кожного з компонентів у системі, здатність планувати зміни з метою удосконалення системи і конструювати нові системи. Системні компетенції вимагають засвоєння інструментальних і базових компетенцій як підґрунтя.

Спеціальні компетенції розглядаються на двох рівнях – бакалавра і магістра. На першому рівні особа повинна виявляти здатність демонструвати знання основ та історії дисципліни, логічно і послідовно викладати засвоєні знання, вникати в контекст нової інформації та давати її тлумачення, демонструвати розуміння загальної культури дисципліни і зв'язок між її розділами, розуміти і використовувати методи критичного аналізу і розвитку теорій, правильно використовувати методи і техніку дисципліни, оцінювати якість досліджень у певній предметній галузі, розуміти результати спостережень та експериментальних способів перевірки наукових теорій. На другому рівні майбутні фахівці повинні опанувати предметну сферу глибше, тобто володіти новітніми методами і технікою дослідження, знати новітні теорії та їх інтерпретацію; критично відстежувати та осмислювати розвиток теорії й практики; оперувати методами незалежного дослідження і вміти пояснювати його результати на більш високих наукових засадах; бути здатними зробити оригінальний внесок у дисципліну відповідно до канонів певної предметної галузі, наприклад, у кваліфікаційній роботі; демонструвати оригінальність і творчий підхід; володіти компетенціями на професійному рівні.

Дефініцій поняття «компетентність» нині існує багато.

Вчені визначають професійну компетентність як: певний психічний стан, що дозволяє діяти самостійно й відповідально; оволодіння людиною здатністю й уміннями виконувати визначені професійні функції (А. Маркова); професійну готовність та здатність суб'єкта праці до виконання завдань і обов'язків щоденної діяльності (К. Абульханова-Славська); наявність спеціальної освіти, глибокої загальної й спеціальної ерудиції, постійне підвищення власної науково-професійної підготовки (В. Зазикін, А. Чернишова); потенційну готовність якісно вирішувати професійні завдання (П. Сімонов).

Показниками професійної компетентності є: загальна сукупність об'єктивно необхідних знань, умінь та навичок; уміння правильно їх застосувати при виконанні своїх функцій; знання й прогнозування можливих наслідків певних дій; результат праці людини; практичний досвід; гнучкість методу; критичність мислення; професійні позиції, індивідуально-психологічні якості й акмеологічні інваріанти.

О. Гура відзначає, що професійна компетентність – це своєрідна інтегративна професійно-особистісна характеристика вчителя, яка визначає якість його діяльності, що виявляється в здатності діяти адекватно, самостійно і відповідно в динамічній професійній

ситуації, відображає готовність до самооцінки і до саморозвитку, а також в професійній активності вчителя, що дає змогу характеризувати його як суб'єкта педагогічної діяльності і спілкування [3, с. 74].

Фахова компетентність майбутнього вчителя музики має свою специфіку й визначається метою і змістом музично-освітньої діяльності в школі. Це специфічна інтегральна здатність, яка включає музичні та педагогічні компоненти, що забезпечують успіх музично-педагогічної діяльності.

І. Зяюн розглядає поняття фахової компетентності вчителя у структурі педагогічної майстерності та визначає такі її складові: професійні знання; педагогічна спрямованість особистості вчителя на систему цінностей, набутих у процесі життєдіяльності людини; здібності до педагогічної діяльності (комунікативні, перцептивні, динамічні, емоційні, креативні, оптимістичне прогнозування); педагогічна техніка, необхідна для виконання професійних функцій, а саме: уміння володіти собою, керувати своїм емоційним станом, уміння співпрацювати, володіння технікою мовлення тощо [4, с. 8].

Професійна підготовка майбутнього вчителя музики спрямована передусім на якість знань, навичок, умінь, засобів діяльності щодо певного кола предметів і процесів (класична концепція, де фундаментальність освіти трактується як педагогічно адаптовані основи музичного мистецтва) і згідно з кваліфікаційною характеристикою майбутнього фахівця повинна забезпечувати формування його професійної культури та емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва (відносно нове уявлення щодо фундаментальності музично-педагогічної освіти).

Вагомим аспектом професійної підготовки майбутніх вчителів музики є посилення професійної зорієнтованості викладання як дисциплін, що забезпечують практичну підготовку студентів, так і базових теоретичних дисциплін: музичної педагогіки, музичної психології, наукових основ спеціальних методик тощо.

Зазначимо, що нині стан викладання музично-теоретичних дисциплін у вузах не відповідає актуальним та перспективним положенням рефлексивного пізнання й професійно-комунікативної діалогової взаємодії.

Прикро, але доводиться констатувати факт, що наразі при постійному зменшенні годин, що відводяться на професійно орієнтовані дисципліни навчальними планами у вищій педагогічній освіті, зокрема на індивідуальні заняття з таких фахових дисциплін як, основний музичний інструмент, постановка голосу, концертмейстерський клас, акомпанемент, хорове диригування тощо, важко сподіватись на високий професіоналізм майбутніх фахівців і відповідність їх професійної підготовки вимогам сьогодення.

Саме тому нами розроблено сучасну концепцію формування професійно-особистісного досвіду майбутніх вчителів музики, одним із завдань якої є вдосконалення практичної фахової підготовки студентів.

Компетентнісний та особистісний підходи в рамках висвітлення концептуальних положень скеровано на дослідження факторів, умов, критеріїв якості формування професійно-особистісного досвіду майбутніх фахівців, обґрунтування чинників, що спонукають студента до самовдосконалення та неперервного професійно-особистісного зростання.

Формування професійно-особистісного досвіду майбутніх фахівців розглядається як науково обґрунтована система суб'єкт-суб'єктної взаємодії, в основу побудови якої покладено принцип особистісного підходу; вона інформаційно навантажена за змістом, індивідуалізована за формою, інтенсивна в часовому вимірі, має за мету формування смислової парадигми особистості вчителя музичного мистецтва.

Ми виходили з положення, що професійно-особистісний досвід, формуючи особистість майбутнього фахівця, розвивається разом з нею, зумовлюючи пошук можливостей цілеспрямованого керівництва цим процесом.

Педагогічне керівництво формуванням діяльнісно-практичного компонента у структурі професійно-особистісного досвіду майбутніх фахівців передбачає створення оптимальних умов для активної позиції суб'єкта діяльності, завдяки чому відбуватиметься свідоме й ґрунтовне набуття ним певного рівня досвіду.

Формування професійно-особистісного досвіду не може відбуватися поза професійною діяльністю. Загальна модель професійної підготовки майбутнього вчителя музики містить компоненти вибору, навчання, адаптації, творчого розвитку та особистісної реалізації у професійній діяльності.

У процесі розробки концептуальних положень моделі формування професійно-особистісного досвіду студентів, в рамках дослідження нами також враховувалося положення про те, що вчитель музичного мистецтва – це професіонал, який повинен бачити свою професію у всій сукупності її широких соціальних зв'язків, знати вимоги, що висувуються до неї, розуміти зміст і специфіку власної професійної діяльності, орієнтуватися щодо професійних завдань і бути готовим вирішувати їх в соціальних умовах, які постійно змінюються.

Сучасний вчитель музики має володіти високою загальною, музичною й педагогічною культурою, бути компетентним професіоналом, що обумовлюється високим рівнем сформованості професійно-особистісного досвіду. Саме досвід є умовою й результатом активності особистості як суб'єкта власного розвитку. По-перше, досвід є головним критерієм відбору вагомих й необхідних впливів для особи; по-друге, у досвіді нагромаджуються тільки значущі для неї здобутки.

Для розвитку особистості важливим є досвід інтеграції різноманітних моделей поведінки, визначених у процесі соціальної взаємодії з власними потребами, здібностями.

Досвід – це вагома складова структури особистості, а його формування – один із напрямків особистісного становлення й розвитку. Вважається, що досвід є своєрідною призмою, через яку особистість сприймає, оцінює будь-який соціальний вплив й визначає його значущість для себе.

Фахова підготовка майбутнього вчителя музики включає три взаємопов'язані складові:

- професійну, спрямовану на підготовку майбутніх фахівців, виконання ними професійних функцій, володіння відповідними видами професійної діяльності в контексті особистісно орієнтованої парадигми освіти;

- особистісну, спрямовану на підготовку студентів до професійного самовизначення, професійної самореалізації та професійної самоактуалізації впродовж життя;

- практичну, спрямовану на формування її організаційно-методичних умов.

Структура професійної складової, особистісно орієнтованої фахової підготовки включає когнітивний, функціональний і діяльнісний компоненти.

Когнітивний компонент відображає зміст фахової підготовки майбутніх вчителів музики, функціональний компонент – професійну підготовку майбутніх фахівців до виконання професійних функцій, діяльнісний компонент – професійну підготовку студентів до опанування багатогранністю музично-педагогічної діяльності.

Професійно-особистісний досвід є універсальним фактором розвитку особистості, що зумовлює специфічність впливу на формування професійно-особистісних якостей студентів.

Проблема розвитку професійних особистісних якостей майбутніх фахівців актуалізується у зв'язку з процесами демократизації та гуманізації педагогічної освіти, переходу до особистісно орієнтованої гуманістичної освітньої парадигми, у реалізації завдань якої пріоритетна роль належить вчителю музичного мистецтва.

Набутий професійно-особистісний досвід детермінує індивідуальний стиль професійної діяльності, який, відповідно дуже тісно пов'язаний з компетентністю суб'єкта, що, на нашу думку, є універсальною психологічною передумовою та інтегральною детермінантою професійної підготовки майбутнього фахівця й у подальшому визначає його успішність у музично-педагогічній діяльності.

Підготовка фахівців забезпечується:

- комплексом гуманітарно-економічних, фахових і фундаментальних дисциплін, які формують освітній і кваліфікаційний рівень вчителя музичного мистецтва;

- поглибленим вивченням психолого-педагогічних основ процесу музичного навчання і виховання;

- професійним спрямуванням вивчення дисциплін мистецького характеру;

- залученням студентів до науково-дослідницької роботи;

– практичною підготовкою під час педагогічної й асистентської практики в навчальних закладах, установах, а також на лабораторно-практичних заняттях.

Зміст фахової підготовки майбутнього вчителя за спеціальністю «Музичне мистецтво (за видами: гра на інструменті, постановка голосу, диригування)» передбачає такі цикли дисциплін: гуманітарно-економічні; фахові, фундаментальні; педагогічна та асистентська практика.

Грунтуючись на принципі неперервності підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, підготовку майбутніх вчителів музики можна вважати елементом системи підготовки кадрів, яка розрахована на довгостроковий період і має випереджувальний характер.

Отже, професійно-особистісний досвід майбутніх вчителів музики є багаторівневою функціональною системою, що виявляється у творчій активності особистості в педагогічній та музично-творчій діяльності й зумовлена рівнем розвитку особистісних якостей і творчих здібностей студентів, особливостями їх емоційно-естетичного сприймання, інтелектуальною активністю, естетичними інтересами та внутрішніми потребами, креативністю та ініціативою в їх тісній взаємодії. Зважаючи на поліфункціональність професійно-особистісного досвіду майбутніх фахівців, необхідним є створення відповідних педагогічних умов й методичного забезпечення, що стимулюватимуть розвиток особистості майбутнього вчителя музики у системі неперервної педагогічної освіти.

Підвищення якості професійно-практичної підготовки майбутнього вчителя музики забезпечується використанням в умовах вищої школи таких принципів навчання, як неперервність педагогічної освіти, її демократизація, орієнтація на творчу діяльність і неповторність особистості кожного фахівця, забезпечення диференційованого й індивідуально-творчого підходу до його формування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаревская Е. В. Личностно-ориентированное образование: опыт разработки парадигмы / Е. В. Бондаревская. – Ростов-на-Дону: Изд-во РПУ, 1997. – 179 с.
2. Гузій Н.В. Професіоналізм педагогічної діяльності: досвід моделювання / Н. В. Гузій // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського: зб. наук. праць. Вип. 1–2. – Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2003. – С. 161–170.
3. Гура О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: навч. посібник / О. І. Гура. – К.: Центр навч. літератури, 2005. – 224 с.
4. Зязюн І.А. Концептуальні засади освіти в Україні / І. А. Зязюн // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2000. – № 1. – С. 3–12.
5. Лабунець В. М. Методологічні основи музично-виконавської підготовки майбутнього учителя музики у процесі неперервної освіти / В. М. Лабунець // Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць КПНУ ім. І. Огієнка, Інститут психології ім. Г. Костюка НАПН України. – 2012. – Вип. 15. – С. 312–321.
6. Проблеми підвищення якості освіти у контексті євроінтеграційних процесів: досвід, інновації, перспективи: зб. наук.-метод. праць / О. А. Дубасенюк (відп. ред.). – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – 216 с.

УДК 378.937+378.126

Н. Е. ТАТАРИНЦЕВА, О. Е. РЕБРОВА

РЕФЛЕКСИВНЫЕ МОДЕЛИ ОБУЧЕНИЯ КАК УСЛОВИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ТВОРЧЕСКОЙ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ ЛИЧНОСТИ ПЕДАГОГА

Раскрыты основные тенденции в развитии педагогических технологий формирования творческой, самостоятельной личности педагога на примере моделей рефлексивной деятельности. Представлены рефлексивные модели обучения, рефлексивно-творческие, рефлексивно-диалоговые, диалогово-побуждающие методы обучения, показатели творческой самостоятельности.

Ключевые слова: *современный педагог, педагогическая технология, самопознание, рефлексия, творчество, самостоятельность, творческая самостоятельность, личностный рост.*